

# Mündəricat

01

Təhsil 4.0-in ali təhsildə tətbiqi: mühəndislik ixtisası üzrə təhsilalan tələbələrin anketi

02

İrlandiyada təhsil çətinliklərini aradan qaldırmaq üçün məktəblərin resurslarla təchiz edilməsi

03

Kurikulumun çevikliyi və muxtariyyəti: gələcəyə yönəlmiş təhsil mühitini təşviq etmək

04

Albaniya təhsil sektorunun təhlili



## Təhsil 4.0-ın ali təhsildə tətbiqi: mühəndislik ixtisası üzrə təhsilalan tələbələrin anketi

Cari ildə Eva Beke və Andrea Tick tərəfindən "Journal of Technology and Science Education" (JOTSE) jurnalında "Təhsil 4.0-ın ali təhsildə tətbiqi: mühəndislik ixtisası üzrə təhsilalan tələbələrin anketi" adlı məqalə dərc edilmişdir. Məqalə Macarıstanın Óbuda Universitetində mühəndislik və texniki idarəetmə ixtisası üzrə təhsil alan tələbələrin Təhsil 4.0-ın inteqrasiyası və qavrayışı barədə geniş bir tədqiqat təqdim edir. Bu tədqiqat universitet kurikulumlarının Sənaye 4.0-ın inkişaf edən tələblərinə uyğunluğunu və tələbələr tərəfindən gələcək məşğulluq üçün vacib hesab edilən əsas bacarıq və sərişteləri əks etdirir.

### Təhsil 4.0 Çərçivəsi

Təhsil 4.0 çərçivəsini Sənaye 4.0-ın yeniliklərinə uyğunlaşmaq üçün təhsildə tətbiq olunan dəyişikliklərə aiddir. Çərçivə süni intellekt, böyük məlumatlar və bulud texnologiyaları kimi elementlərin istifadəsini ehtiva edir. Məqsəd tələbələrə müasir iş mühitinin tələblərinə cavab verən bacarıqlar aşılamaqdır:

### Təhsil 4.0-ün əsas prinsipləri:

**Problem yönümlü öyrənmə (PBL):** tələbələrin real dünya problemləri ilə məşğul olmalarını təşviq edir və yaradıcılıq, analitik və kritik düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirir.

**Bacarıq yönümlü təhsil:** texniki və şəxsi bacarıqların inkişafını vurğulayır.

**Texnoloji inteqrasiya:** təhsil prosesində müxtəlif texnoloji vasitələrin istifadəsini təşviq edir (interaktiv öyrənmə platformaları, bulud əsaslı xidmətlər və elektron dərsliklər).

**Fərdiləşdirilmiş təhsil:** tələbələrin fərdi ehtiyaclarına və öyrənmə üslublarına uyğun təhsil metodlarının uyğunlaşdırılması.

**Daimi öyrənmə:** tələbələrin təhsildə həyat boyu yeni bilik və bacarıqları öyrənməyə davam etmələrini təşviq edir.

Tədqiqat göstərir ki, sənaye 4.0-ın yaranması ali təhsildə bir paradigma dəyişimini zəruri edir. Tələbələr yaradıcılığı, analitik və kritik düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirən problem əsaslı öyrənməni üstün tuturlar. Bu baxımdan, texniki İT bilikləri və problem həllətmə qabiliyyətləri kimi həm sərt, həm də yumşaq bacarıqların tədris prosesinə daxil edilməsi vacibdir. Məqalədən aydın olur ki, tələbələr ali təhsilin onların peşə biliklərinə və rəqəmsal savadlılıq bacarıqlarına əhəmiyyətli dərəcədə töhfə verdiyini düşünürlər. Lakin, bu təhsil təcrübələrinin gələcəkdə işə qəbul üçün tələbləri tam şəkildə qarşılıb-qarşılamadığına dair balanslı bir hissə var, bu da kurikulumun təkmilləşdirilməsi zərurətini əks etdirir.

### 2050-ci il üçün Peşə bacarıqları

Məqalədə 2050-ci il üçün peşə bacarıqlarına dair Dünya İqtisadi Forumu (WEF) tərəfindən müəyyən edilən ən mühüm iş bacarıqları dörd kateqoriyada qruplaşdırılmışdır:

#### Problem həll etmə:

Tənqidi düşüncə

Analitik düşüncə

Yaradıcı problem həllətmə

Sistem analiz və qiymətləndirmə

#### Özünü-idarəetmə:

Aktiv öyrənmə strategiyaları

Qarşılıq müqaviməti

Bilik tətbiqetmə bacarığı

Emosional zəka

# 01



**Sosial Bacarıqlar:**

Müştəri xidməti  
Liderlik və sosial təsir  
Təcrübədə işləmək  
Kooperativ iş bacarıqları

**Texnologiyanın istifadə və inkişafı:**

Texnoloji dizayn və proqramlaşdırma bacarıqları  
Güclü texnoloji məlumat və etibarlılıq  
Məlumat təhlili  
Sistemlərin monitorinqi və nəzarəti

Bu bacarıqlar tələbələrin qlobal iqtisadiyyatda və texnoloji inkişafalarda uğurla iştirak etmək üçün tələb etdiyi əsas bilik və bacarıqları təmin edir. Həm Təhsil 4.0 sərişmələri həm də 2050-ci il peşə bacarıqları tələbələrə gələcək iş həyatlarında uğur qazanmaq üçün lazımı bacarıq və sərişmələri öyrətməyi hədəfləyir.

**Tədqiqatın Nəticələri**

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, mühəndislik və texniki idarəetmə ixtisası üzrə təhsil alan tələbələrin yumşaq bacarıqlar və sərişmələrə dair fərqli prioritetləri vardır. Tələbələrə universitet təhsilləri ərzində hansı bacarıqların inkişaf etdirilməsini üstün tutduqları soruşulmuşdur. Tədqiqata əsasən, tələbələrin ən vacib hesab etdiyi bacarıqlar Problemlərin Həlli (66.7%), Kommunikasiya Bacarıqları (29.9%) və İxtisaslaşma ilə Əlaqəli Biliklər (51.7%) olduğu müəyyən olunmuşdur. Mühəndislik fakültəsində təhsil alan tələbələr Texniki və İT Hazırlıq (30.2%) və Texniki və Riyazi Biliklər (27.1%) bacarıqlarına daha çox önəm verdiyi aydın olur.

Bundan əlavə beynəlxalq təcrübənin tələbələrin karyeralarını dəstəklədiyi də nəticələrdə aydın görünür. Belə ki, tələbələrin 84.6%-i xaricdə təhsil almaq dil bacarıqlarını artırdığını qeyd etmişdir. Beynəlmilləşmə ilə qazanılan digər önəmli bacarıqlara şəbəkə qurma (53.1%) və fərqli mədəniyyətlərə uyğunlaşma bacarıqları (45.5%) olduğu nəticələrdən məlum olmuşdur.

Həmçinin nəticələrdən mühəndislik və texniki idarəetmə ixtisası üzrə təhsil alan tələbələrin gələcək karyeraları üçün vacib hesab etdikləri bacarıqların fərqli olduğu məlum olmuşdur. Hər iki fakültənin tələbələri əsasən fərdi istedad və bacarığa (53.1%), peşəkar öhdəlik (51%) və mükəmməl şəbəkəyə (49.7%) üstünlük verir.

Tədqiqatda həmçinin tələbələrin ali təhsil alarkən sərişmə inkişafına dair gözləntiləri də araşdırılmışdır. Sorğunun nəticələri göstərir ki, tələbələrin yarıdan daha çoxu Müasir İş Yeri ilə Əlaqədar Biliklərinin (57.82%) və Rəqəmsal Savadlılıq Bacarıqlarının (55.1%) tam olaraq karyera uğuruna töhfə verdiyini düşünür.

Tədqiqat göstərir ki, Təhsil 4.0 artıq mövcuddur və universitetdə təhsil alan Z nəsli yaradıcılığı, analitik, tənqidi düşüncəni, həmçinin komanda işində olmağı üstün tutur və özünüidarəni yaxşılaşdırma ehtiyacı vurğulayır.

Mühəndislik tələbələri əlavə olaraq texniki və İT bacarıqlarına diqqət ayrılmasını tələb edir.

Sənaye 4.0 və rəqəmsallaşma radikal şəkildə iş bazarını dəyişir, bu da yeni məzunlardan fərqli bacarıqlar, sərişmələr tələb edir. Beləliklə, universitetlər də öz təcrübələrini radikal şəkildə dəyişməlidirlər. Universitetlər bu tələbələrin güclü və zəif cəhətlərinə uyğunlaşmalı və onların kurikulumlarını həm sərt, həm də yumşaq bacarıqların inkişafını inteqrasiya edəcək şəkildə dəyişməlidirlər. İlk elmi tədqiqatın kənarında gələcək tələbələr problemlərin analiz edilməsi, elmi mübahisələrə qoşulmaq və özlərini yazılı və şifahi şəkildə aydın ifadə etmək bacarıqlarını da öyrənməlidirlər.

Son olaraq, universitetlərin kurikulumlarını Sənaye 4.0-ın inkişaf edən tələblərinə uyğunlaşdırmaq zərurətini vurğulayır, həm sərt, həm də yumşaq bacarıqların inkişafına diqqət yetirir. Tədqiqat daha praktik və problem əsaslı öyrənmə yanaşmaları, inkişaf etmiş rəqəmsal kompetensiya və beynəlxalq təcrübələrin öyrənmə prosesinə daha yaxşı inteqrasiyası çağırışını edir.



## İrlandiyada təhsil çətinliklərini aradan qaldırmaq üçün məktəblərin resurslarla təchiz edilməsi

OECD tərəfindən "İrlandiyada təhsil çətinliklərini aradan qaldırmaq üçün məktəblərin resurslanması" adlı hesabat təqdim olunmuşdur. Bu hesabat İrlandiyada təhsil çatışmazlıqlarını aradan qaldırmaq üçün resursların necə paylandığını təhlil edir. Hesabat OECD-nin Təhsil və İnküziv Cəmiyyətlər layihəsi çərçivəsində aparılıb və İrlandiya Təhsil Nazirliyinin (DoE) əsas siyasət təşəbbüsü olan "Məktəblərdə Bərabər İmkanı Təmin Etmək" (DEIS) proqramına xüsusi diqqət yetirir. Təqdim olunan hesabat üç əsas məqsədə xidmət edir:

- I) Təhsildə idarəetmə müəssisələrinə dərinləşmiş məsləhət və tövsiyələr vermək;
- II) Digər ölkələrə İrlandiyanın təhsil bərabərliyi yanaşmasını anlamaqda yardım etmək;
- III) Təhsil üçün İnküziv Cəmiyyətlər layihəsi çərçivəsində müqayisəli analizlərdən istifadəni təmin etmək.

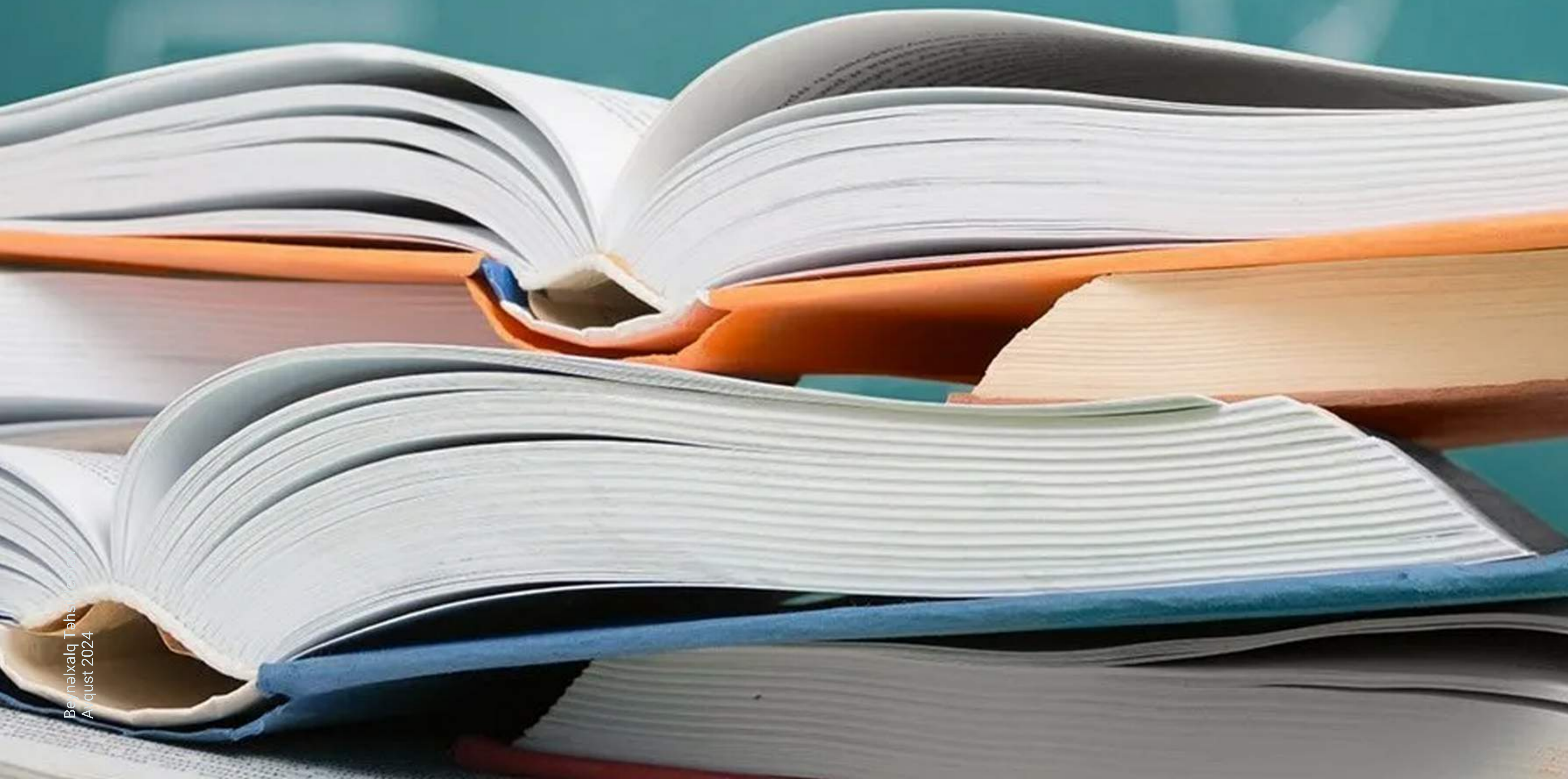
İrlandiya oxu, riyaziyyat və elm sahələrində beynəlxalq səviyyədə güclü performans göstərir və sosial-iqtisadi bərabərlik baxımından digər OECD ölkələri ilə müqayisədə daha yaxşı nəticələr əldə edir. Təhsil sistemi bir çox ölkələrdən daha yüksək sosial-iqtisadi bərabərlik göstərir, lakin hesabatda bildirilir ki, sosial-iqtisadi statusu aşağı təbəqələrdən olan xüsusən də imiqrantlar və Roma icmalarından olan şagirdlərin təhsil nəticələrində fərqlər hələ də qalmaqdadır. Qeyd etmək lazımdır ki, digər ölkələrdə olduğu kimi, İrlandiyada da gender fərqləri xüsusilə orta məktəb səviyyəsində nəzərə çarpır. *Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramı tətbiq olunan və Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramı tətbiq olunmayan* məktəblərin nəticələri arasındakı fərqlər son onillikdə bəzi irəliləyişlərə baxmayaraq hələ də mövcuddur.

Hesabatda təhsil çatışmazlıqlarını aradan qaldırmaq üçün beş əsas prioritet sahə müəyyən edilir.

- Birinci prioritet sahə təhsil çatışmazlıqlarının aradan qaldırılmasına yönəlmiş siyasətlərin idarə olunması ilə bağlıdır. Təhsil Nazirliyi *Məktəblərdə Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramı* vasitəsilə bu sahədə böyük irəliləyişlər əldə etsə də, müxtəlif departamentlər arasında xidmətlərin koordinasiyası və inteqrasiyası məhduddur. Bu da şagirdlərin ehtiyaclarını daha effektiv şəkildə qarşılamaq üçün maneələr yaradır.
- İkinci prioritet sahə məktəblərin resurslanması ilə bağlıdır. *Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramı* daxilində məktəblərə ayrılan resurslar stabil səviyyədə olsa da pulsuz təhsilə çıxış hüququ daha dərinəndən araşdırılmalıdır. Bu məqsədlə sosial-iqtisadi göstəricilərin təkmilləşdirilməsi və resursların daha effektiv bölüşdürülməsi təklif olunur.
- Üçüncü prioritet sahə məktəblərin təhsil çatışmazlıqlarını aradan qaldırmaq üçün tutumunun artırılması ilə əlaqədardır. *Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramı* tətbiq olunan məktəblər əlavə müəllim, rəhbərlik və tədris resursları ilə təmin olunsa da kadr çatışmazlığı və qeyri-formal təlim mədəniyyətinin zəif inkişafı məktəblərin bu sahədəki potensialını məhdudlaşdırır.
- Dördüncü prioritet sahə, məktəb səviyyəsində müdaxilələrlə bağlıdır. *Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramı* çərçivəsində şagirdlərin rifahını təmin edən holistik dəstəklər yüksək qiymətləndirilir. Lakin bəzi dəstək tədbirləri şagirdlərin imkanlarını məhdudlaşdırırsa bilər və *Məktəblərdə Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramı* tətbiq olunmayan məktəbləri əlavə resurslarla təmin etməkdə çətinlik yaradır.
- Beşinci prioritet sahə isə monitorinq və qiymətləndirmə ilə bağlıdır. İrlandiya *Məktəblərdə Bərabər İmkanı Təmin Etmək (DEIS) Proqramının* monitorinqi və qiymətləndirilməsində güclü təcrübəyə malikdir, lakin məhdud məlumat inteqrasiyası və nəzarət qrupunun olmaması proqramın effektivliyini tam qiymətləndirməyi çətinləşdirir.

# 02





Təqdim olunan hesabat İrlandiya təhsil sistemində davam edən bərabərsizliklərin aradan qaldırılması üçün daha çox koordinasiya, resursların düzgün bölüşdürülməsi və davamlı monitorinqin vacibliyini vurğulayır. Təhsil siyasətçilərinə və rəhbərlərinə mövcud bərabərsizliklərin aradan qaldırılması üçün daha effektiv strategiyalar və resursların daha ədalətli bölüşdürülməsi təklif olunur. Hesabatın nəticələri İrlandiyanın təhsil sistemində daha geniş və dərin transformasiyaların həyata keçirilməsi üçün bir əsas olaraq göstərilir.



## Kurikulumun çevikliyi və muxtariyyəti: gələcəyə yönəlmiş təhsil mühitini təşviq etmək

OECD tərəfindən "Kurikulumun çevikliyi və muxtariyyəti: gələcəyə yönəlmiş təhsil mühitini təşviq etmək" adlı hesabat təqdim edilmişdir. Hesabatda dünya miqyasında təhsil sistemlərində Kurikulumun çevikliyi və muxtariyyətinin əhəmiyyəti müzakirə edilir. Hesabat müxtəlif öyrənənlər üçün nəticələri artırmaq və yeni inkişafı təşviq etmək məqsədilə siyasətçilərin, təhsilə maraqlı tərəflərin və öyrənənlərin bu aspektləri nəzərə almalarının vacibliyini vurğulayır. Hesabatda transformativ səriştələrin inkişafı, inkişaf zehniyyətinin təşviqi və təhsilalanlar ilə müəllimlərə öyrənmələri üçün məsuliyyət verilməsində Kurikulumun çevikliyi və muxtariyyətinin əhəmiyyəti müzakirə olunur.

Kurikulum çevikliyi təhsil məzmununun dəyişən kontekstlər və tələbə ehtiyaclarına uyğunlaşma qabiliyyətini, kurikulum muxtariyyəti isə məktəb rəhbərləri və müəllimlərin nəzarət səviyyəsini göstərir. Hesabatda kurikulum çevikliyinə beş əsas ölçüsü (öyrənmə məqsədləri, məzmun, pedaqogika, qiymətləndirmə və dərs vaxtı) araşdırılır və müxtəlif ölkələrin kurikulumlarının bu ölçülər daxilində fərqli dərəcədə çevikliyə sahib olduğu vurğulanır. Məsələn, Kanadada və Portuqaliyada müəllimlər öz məktəb mühitlərinə uyğun tədris metodlarını seçməkdə sərbəstdirlər.

Çeviklik dərəcələri aşağı, orta və yüksək olaraq təsnif edilir. Yüksək çevikliyə malik olan ölkələr məsələn, Uels və Yeni Zelandiya kurikulum dizaynında əhəmiyyətli dərəcədə yerli nəzarətə icazə verir, İngiltərənin yanaşması isə daha preskriptivdir. Hesabat kurikulum çevikliyinə praktiki təbiətini və müxtəlif fəaliyyətləri (seçmək, uyğunlaşdırmaq, əlavə etmək və ya dizayn etmək) əhatə etdiyini müzakirə edir. Məsələn, İrlandiyanın yanaşması məktəblərin və müəllimlərin tələbə ehtiyaclarına əsaslanaraq kurikulumları mərkəzi şəkildə hazırlanan çərçivə daxilində dəyişdirmələrini əhatə edir.

Müqayisəli analiz göstərir ki, Uels və Yeni Zelandiyadakı kurikulumlar yüksək çevikliyə malikdir. Avstraliya və Kostarika kimi ölkələrdə isə dəyişkən çeviklik müşahidə edilir. Polşa müəyyən dərəcədə məzmun genişlənməsinə icazə verir, İngiltərə isə daha standartlaşdırılmış yanaşmanı qoruyur. İdarəetmə və qərar qəbul etmə məsələlərində müxtəlif orqanlar məsuliyyəti bölüşür. Məsələn, Hollandiya və Yeni Zelandiya məktəb səviyyəsində əhəmiyyətli dərəcədə kurikulumlara muxtariyyət verir. ABŞ-da yerli hakimiyyət üstün mövqe tutur, Cənubi Koreyada isə mərkəzi səviyyədə mandatlar ilə məktəb səviyyəsində müəyyən çeviklik təqdim olunur.

Hesabat kurikulum çevikliyi, muxtariyyəti ilə bağlı gərginliklər və dilemmaların qlobal təhsil sistemlərinə təsir edən mürəkkəb dinamikaları vurğulayır. Kurikulum nəzarəti və muxtariyyətini balanslaşdırmaq tez-tez siyasi mühitlərdən təsirlənən əhəmiyyətli dəyişikliklərə gətirir və tələbələrin öyrənmə nəticələrinə təsir edir. Uyğunsuzluq, uyğunlaşma üçün kifayət qədər vaxtın olmaması, müəllimlərin peşəkar muxtariyyəti ilə valideyn gözləntiləri arasındakı münaqişələr və yüksək məqamlı qiymətləndirmələrin məhdudiyətləri kimi problemlər mövcuddur.

Statistikalar OECD müəllimlərinin 84%-nin kurs məzmunu üzərində nəzarətə malik olduğunu hiss etməsinə baxmayaraq, faktiki kurikulum muxtariyyətinin 50%-dən az olduğunu göstərir. Məktəb direktorları və müəllimlər üçün daha yüksək muxtariyyət, kurikulum və qiymətləndirmə siyasətlərində yaxşılaşdırılmış tələbə performansına əlaqəlidir. Nümunələrdə Hollandiya kurikulum çevikliyinə keçid yaşayıb, İsveç siyasi dəyişikliklər səbəbindən mərkəzləşmə və de-sentralizasiya arasında dalğalanmalar yaşayır. Yeni Zelandiya çevikliyi artırmaq üçün edilən cəhdlərə baxmayaraq müəllim rəhbərlik və təlim çatışmazlığı səbəbindən çətinlik çəkir.



Hesabatda müxtəlif ölkələrin kurikulum çevikliyi yanaşmalarından da bəhs edilir. Məsələn, Portuqaliya 2017/18-ci illərdə başladığı pilot proqramlar, əməkdaşlıq işləri və kurikulumlararası yanaşmaları əhatə edir. Almaniyanın Jenaplan Məktəbi isə özünü tənzimləyən öyrənmə modelini nümayiş etdirir. Steiner və Montessori təhsil modelləri pedaqogikada çeviklik prinsipini nəzərə alsa da müəyyən struktural xüsusiyyətləri qoruyur. Təhsil sahəsində süni intellektin inteqrasiyası, məsələn, İsrailin N. Yadlin İnterdisiplinar Kampusu çevikliyin tələbə ehtiyaclarına uyğunlaşmaq üçün necə istifadə edilə biləcəyini göstərir, lakin belə modellərin genişləndirilməsi maliyyə, tənzimləmə və təsis mədəniyyəti ilə bağlı problemlər yaradır.

Hesabat çevikliyin öyrənmə imkanlarını artırdığını, uyğunlaşma və fərdiləşdirməni təşviq etdiyini izah edir. Portuqaliya, Britaniya Kolumbiyası (Kanada) və Yeni Zelandiya kimi ölkələrdə məktəblərin məzmunu yerli ehtiyaclara uyğunlaşmaya icazə verir, bu da ədaləti və yeniliyi təşviq edir.

Çətinliklərə milli və yerli kurikulum məqsədləri arasında uyğunsuzluq, müəllim hazırlığının qeyri-kafiliyi və yüksək məqamli qiymətləndirmələrin məhdudiyətləri daxildir. Hindistan və İrlandiya kimi ölkələrdə kurikulum uyğunsuzluğu təhsil hazırlığına təsir edir, ənənəvi metodlar və yüksək məqamli qiymətləndirmələr yenilikçi yanaşmaların istifadəsini məhdudlaşdırır.

Hesabat çətinliklərin aradan qaldırılması üçün bir sıra ölkə nümunələrini göstərir. Məsələn, Sinqapur, Portuqaliya və Koreya kimi ölkələrdə müşayiət olunan əməkdaşlıq yanaşmalarını və həmkar öyrənməni əhatə edir. Estoniyanın müəllim inkişaf qrupları Hollandiya və İslandiyada tədris təcrübələrinin yenidən müəyyənləşdirilməsi məktəblərə müxtəlif fənlər və dərəcələr arasında vaxtın elastik təyini üçün avtonomiya təqdim edir. Açıq qiymətləndirmə meyarları və davamlı peşəkar inkişaf Britaniya Kolumbiyası (Kanada) və Finlandiya kimi ölkələrdə tələbə nəticələrini artırır.

Nəticə olaraq hesabat kurikulum çevikliyi və muxtariyyətinin əhəmiyyətli üstünlüklərə malik olduğunu vurğulayır. Lakin bu üstünlükləri müxtəlif təhsil kontekstlərində maksimal dərəcədə artırmaq, qarşıya çıxan çətinlikləri aradan qaldırmaq üçün effektiv dəstək sistemləri, aydın kommunikasiya və davamlı peşəkar inkişaf tələb olunur.



## Albaniya təhsil sektorunun təhlili

# 04

UNESCO-nun Beynəlxalq Təhsil Planlaşdırma İnstitutu (IIEP) Albaniya Təhsil və İdman Nazirliyinin birgə əməkdaşlığı ilə "Albaniyanın təhsil sektorunun təhlili" mövzusunda hesabat hazırlanmışdır. Hesabatın məqsədi Albaniyada mövcud təhsil sisteminin vəziyyətinin ətraflı təhlilini təmin etmək, siyasətçiləri, təhsil təşkilatlarını və maraqlı tərəfləri Albaniyanın təhsil sisteminin güclü və zəif tərəfləri, həmçinin mövcud imkanları haqqında məlumatlandırmaqdır.

### *Təhsil sistemi və idarəçilik*

Bu hesabtdan aydın olur ki, Albaniyada təhsil sistemi, məktəbəqədər təhsildən başlayaraq ali təhsil səviyyəsinə qədər Təhsil və İdman Nazirliyi tərəfindən, texniki və peşə təhsili (TVET) isə Maliyyə və İqtisadiyyat Nazirliyi (MFE) tərəfindən idarə olunur. Bundan əlavə, 2015-ci ildən etibarən yerli idarəetmə orqanları məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin təşkili və idarə olunması məsuliyyətini daşıyırlar.

Albaniyanın təhsil sistemi digər Qərbi Balkan ölkələrinin təhsil sisteminə inteqrasiya olunmuşdur. Bu isə əsas təhsil sistemi üçün möhkəm bir strukturu təmin edir. Şagirdlər icbari təhsil çərçivəsində təhsil alırlar. Bu dövrdə təkrar sinifdəqalma məktəbdən yayınma nəzərə alınaraq həyata keçirilir. Məktəb yaşının gözlənilən orta müddəti məktəbəqədər təhsildən ali təhsilə qədər, 16.2 il təşkil edir. Bu müddətin 13 ili əsas təhsil səviyyəsini, 0.5 ili peşə təhsili, 2.6 ili isə ali təhsili əhatə edir. Ümumiyyətlə, statistik qeydiyyat nisbətərini müqayisə edərkən həm oğlanlar, həm də qızların say tərkibi yüksəkdir, bununla belə gender bərabərsizliyi ali təhsil səviyyəsində daha çox nəzərə çarpır. Belə ki, kişilər sayca texniki və peşə təhsili sahələrində üstünlük təşkil edir. Son on ildə isə ənənəvi olaraq kişilərin üstünlük təşkil etdiyi universitetlərdə qadınların sayı artmışdır.

Azsayılı xalqlara mənsub və əlilliyi olan şagirdlər, xüsusən də qızlar üçün təhsildə əlçatanlıq baxımından əhəmiyyətli fərqliliklər mövcuddur. 2018-ci ildə məktəbli yaşında olan uşaqların 3,1%-i təhsildən kənar qalmışdır ki, bu da 8,714 nəfər uşaq deməkdir. Sosial-iqtisadi vəziyyəti aşağı olan ailələrdən və kənd yerlərində yaşayan uşaqlar şəhərdə yaşayan və sosial-iqtisadi vəziyyəti yüksək olan ailələrin uşaqları ilə müqayisədə daha çox dərslər buraxma nisbətlərinə malikdir. Hesabatdan aydın olur ki, sosial-iqtisadi vəziyyəti aşağı olan ailələrin qızlarının təhsilini tamamlamamış məktəbdən çıxma hallarının nisbəti oğlan həmyaşıdları ilə nisbətdən təxminən 10 dəfə yüksəkdir.

Hesabatda bildirilir ki, dövlət ibtidai məktəblərinin sayı, xüsusilə kənd yerlərində azalmışdır. Bu da pedaqoji kollektivin idarə olunmasında və keyfiyyətin yüksəldilməsində çətinliklər yaradır. Təhsil və İdman Nazirliyi siniflərdə şagird sayını azaltmağı hədəfləyərək təhsilin keyfiyyətini yaxşılaşdırmağa çalışır.

### *Təhsilin əmək bazarı və sosial inteqrasiya üzərindəki təsiri*

Albaniya təhsil sisteminin təhsil və əmək bazarında iştirakı sosial inteqrasiya ilə müsbət əlaqəlidir. Yüksək təhsil əldə etmək iqtisadi böhranlara qarşı həssaslığı azaldır və təhsilli insanların əmək bazarında rəqabətə davamlılığını, iş tapa bilmək ehtimalını artırır. Lakin təhsil səviyyəsi işsizlik nisbətlərinə birbaşa təsir etmir.

2021-ci ildə Albaniya gənclərinin 1/4 nə işləyir, nə də təhsil alırdı. Hesabatda bildirilir ki, ölkə beyin axını ilə qarşılaşır. Ona görə ki, təhsil almış gənclərin əksəriyyəti daha yaxşı imkanlar əldə etmək məqsədi ilə xarici ölkələrə gedirlər. Xarici ölkələrə getmək istəyənlərin əksəriyyəti (universitet məzunlarının 79.4 %) ali təhsil alanlardır.

### *Təhsil keyfiyyəti və kurikulum inqilabları*

Sözgedən hesabatda bildirilir ki, Albaniya beynəlxalq qiymətləndirmələrdə, məsələn, PISA-da təhsil nəticələrini yaxşılaşdırmaqda əhəmiyyətli irəliləyişlər əldə etmişdir. Buna baxmayaraq aydın olur ki, şagirdlərin çoxu orta təhsili bitirdikdən sonra vacib bacarıqları mənimsəmir.



Albaniya təhsil alanlarının performansı ilə OECD ortalamaları arasında fərqliliklər mövcuddur. Gender fərqləri isə qızların oğlanlardan daha yaxşı oxuduğunu və elm sahələrində daha yaxşı nəticələr olduğunu göstərir. Sosial-iqtisadi statusun təhsil göstəricilərinə təsiri Albaniyada digər ölkələrlə müqayisədə daha zəifdir. Bununla belə şəhərdə təhsil alan şagirdlər kənddə təhsil alanlardan daha yaxşı nəticə göstərirlər.

Kurikulum islahatları ömürboyu öyrənmə və sahibkarlıq kimi anlayışları təqdim etmişdir. 2016-cı ildən uşaq bağçalarında yeni səriştələrə əsaslanan kurikulum çərçivəsi tətbiq edilmişdir. Təhsil müəssisələrində şagirdyönümlü təlim metodu ilə öyrənməni təşviq etmək cəhdlərinə baxmayaraq müəllimyönümlü yanaşmalar hələ də üstünlük təşkil edir.

#### ***Mərkəzləşdirmə və təsisçilik problemləri***

2015-ci ildən başlayan mərkəzləşdirilmiş təhsil idarəçiliyi təhsilin təşkili və idarə olunması sahəsində yerli idarəetmə orqanlarının məsuliyyətlərini artırmışdır. Lakin yerli idarəetmə orqanları təhsil keyfiyyətini effektiv şəkildə idarə etmək üçün lazım olan resurs təminatından tez-tez məhrum edilir və kifayət qədər təmin olunmurlar. Ümumi Təhsil İdarəsi və digər təşkilatlar təhsil müəssisələrini idarə etsələr də, maliyyə məsələlərinin bölgüsü və işçi çatışmazlığı ilə bağlı problemlər davam edir. 2012-ci ildən ali təhsil müəssisələrinə verilmiş müstəqillik tam şəkildə istifadə edilmir və qanunların yenidən nəzərdən keçirilməsi ilə yanaşı, keyfiyyət təminatı mexanizmlərinin yaxşılaşdırılması zərurəti mövcuddur.

#### ***Dövlət investisiyaları və iqtisadi kontekst***

Həmçinin hesabatda bildirilir ki, təhsilə dövlət investisiyaları azalmış, təhsilə ayrılan büdcə məhdudlaşdırılmışdır. Albaniya iqtisadi sistemi 2019-cu ildə baş verən zəlzələdən və COVID-19 pandemiyasından sonra yenidən bərpa olunsada, ölkə hələ də aşağı ÜDM və işlə təminat baxımından yüksək qeyri-rəsmi sektorun yaratdığı problemlərlə üzləşir. 2021-ci ildən etibarən iqtisadi dayanıqlılığın artımı müşahidə olunmuşdur və 2023-cü il üçün müəyyən qədər artım proqnozlaşdırılmışdır. Lakin büdcə məhdudyyətləri çərçivəsində təhsilə dövlət investisiyalarını artırmaq hələ də çətin məsələ olaraq qalır.

#### ***Təkmilləşdirmə tövsiyələri***

Albaniya təhsil sisteminin qarşılaşdığı çətinlikləri həll etmək üçün bir neçə addım tövsiyə olunur:

I. Aztəminatlı təbəqəyə dövlət dəstəyini artırmaq məqsədilə azsaylı xalqlara mənsub və aşağı gəlirli ailələrdən olan təhsilənlərin təhsilə əlçatanlığını, o cümlədən təhsildə davamlılığını yaxşılaşdırmaq üçün hədəfli tədbirlər həyata keçirilməlidir.

II. Beyin axınına qarşı tədbirlər görmək məqsədilə işə qəbul imkanlarını və təhsil perspektivlərini yaxşılaşdırmaqla təhsilli gəncləri ölkədə saxlamaq üçün strategiyalar inkişaf etdirilməlidir.

III. Demografik dəyişikliklərə uyğunlaşmaq məqsədilə məktəbdə şagird tutumu (şagird sayına görə normaya uyğun yerləşmə) və təhsil xidmətləri məktəbyaşlı əhəlinin ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmalıdır.

IV. Mərkəzləşdirməni gücləndirmək məqsədilə yerli idarəetmə orqanlarının təhsil sistemini effektiv şəkildə idarəetmə və nəzarətmə qabiliyyəti artırılmalıdır.

V. Müəllim hazırlığı ixtisaslarını, müəllimlərin İKT-yə giriş imkanlarını yaxşılaşdırmaq məqsədilə müəllimlərin peşəkar inkişafını və məktəblərdə informasiya və kommunikasiya texnologiyalarına çıxış imkanları artırılmalıdır.

VI. Dövlət və özəl sektor arasında tərəfdaşlıqları təşviq etmək məqsədilə təhsil sektoru ilə iş dünyası arasında əməkdaşlığı gücləndirərək təhsil və peşə təliminin uyğunluğu yaxşılaşdırılmalıdır.